

במיסגרת העיסוק האידיאולוגי עם רע"ן הג'ונסייד (רצח-עם) אין סטירון מתחמד, והוא מביא את רעקה של סופי, כרקע של משפחה אנטישמית פולנית טיפוסית, או כמאמר סופי על אביה: "...כאשר המיל עליו לרשום בקצרות, לפי שיטת גאבלסברגר, ואחר-כך להע"תק במכונת-כתיבה בפולנית ובגרמנית את הנוסח המלא של יצירתו הגדולה: שאלת היהודים בסולון וכו'..." כאשר משאלת-הפעולה העיקרי שלו, הוא בעלה של סופי קאז'ימ'ק. סטירון מביא גם את הרקע האידיאולוגי באמצעות: "...הסופר האנגלי הזה צ'רמבוליון, שאבי השתמש בו ככל מקום במאמר שלו בשביל לחזק את הפילוסופיה שלו..." וסופי ממשיכה ומנסחת את מניעי אביה האנטישמי: "...ואפשר היה לומר לטובת הסופר לפחות דבר קטן אחד. הוא לא חיבר את משאו (סופי אמרה שהיא כותבת בכך) במתוך כוונה לשאת חן בעיני הנאצים. המתאמר נכתב מנקודת-הראות המיוחדת של התרבות הפולנית..."

מאביה האנטישמי, מוליך סיפורו של סופי אל מרתף ביתו של הורדוקים הם באשוויץ. היא מתארת עשרה ימים בהם היתה קצונית של נאצי זה (ראה: צי-טוטו), ובמהלכם היא זוממת כיצד להי"עזר בו בחילוף ילדה מתוך מחנה הילדים באשוויץ.

במקביל לסיפור תלאותיה של סופי באשוויץ, מתגלה בהדרגה סיפור התער-ערוות הנפשית של נתן, המנסה להביא את סופי לאישים בקונטיקט, ולשכנעה להתאבד בצוואתו. כאשר מספרת סופי סיפור זה היא מגלה למספר כי נתן מכור למסמך המועד להתאבדות בצוואת נקבע כאשר, בעיצומה של מסיבה, מודיע קריין הרדיו, בהודעה מיוחדת: "בבלא נריג" ברג נתגלה הפילדמרשל לשעבר, הרמאן גרינג, מת כחאו, לאחר שהתאבד..." ונתן מגיב: "אלוהים! הוא ניצח את ה"אישי! הוא ניצח את האיש עם התבל. כן-הכלכה הפיקה, השמן הזה!" ובעוד הרדיו האמריקאי מביא בשידור-מיוחד, בעגלים קצרים, את תיאור תליות פוש"עיהם המלחמה הנאציים בנירנברג, גורר נתן את סופי לקונטיקט, לעבר התאבדותם בכמוסות של סודיום-ציאניד. סופי ונתן עוברים באותו מלון בקונטיקט חוויה מינית מטורפת, בעקבותיה הווה נתן חוויה אודות המילחמה העולמית, ברגע של בהירות משליכה סופי את הכמוסות לאסלת בית-השימוש, בעוד נתן, "התחיל לצעוק על מוות ועל הרע ועל תליות ועל נאז ועל יהודים שנשרפים בתנורים..." במהלך עינויי-נפש אלה של סופי ני"צולת המחוננת ושל נתן חולה הטרור, ער בר המספר את מה שהוא מכנה "החרדה והכאב שהסכה לי אהבה הדיסטורית זו, היו נוקבים ואכזריים, כאילו ניליתי שחלי" במחלה אנושה..."

המספר וסופי יוצאים לחוף הים. כאשר אינם רואים איש, ושניהם שרועים על החוף, אומרת לתע סופי למספר: "בוא ונתפשט. בוא ונתה עירומים..." כאשר הם מתפשטים, רואה סופי את גירוי של המספר, שאינו יכול עוד להתאפק, ואר"מרת, "עומד לר..." שניהם מתנשקים בפראות, וסופי מאוננת למספר אך אינה שוכבת עימו. אחרי ששפר, היא מוצאת שימוש מקורי לזרוע: "והפתבלתי בפולא" קת המשושעת, כיצד היא לוגמת ויסקי ישר מהבקבוק וזיכה השנייה — זו שי הביאה עלי עקבות כוז של עגמת-נפש והנאה — עיפתה בעדינות את עור פניה בתפליטי בישי-המוזל..." וכאשר מספר על המספר מהתדרמה שנפלה עליו, הוא מגלה כי סופי אינה לציודו. הוא רק אל החוף מוכה אמון, ומגלה אותה כשהיא מנסה להטביע עצמה, ומצליח להצילה.

המספר נוטש לכמה ימים את סופי ונתן, ויוצא לבקר אצל חברו-לנשק ג'ק בראון, אצלו הוא פוגש ב"משוה גרוע מפורחתי-יון, מאמנית האוננות..." אשה שבמשך כמה ימים, עיקרי עיסוקה הוא "לפחות אותי שעה אחר שעה. עד שאני נבקעל כמוש ונמול'עיסים, מותש ומוטפל בשל עשייה מטומטמת זו..." אלא שאי"בדליה מינית זו מסתיימת עד מהרה ב"טלפון בהול, המודיע: "נתן שוב ירד מהפסים..."

המספר נוטל עימו את סופי לעיר הו"לדתו בדרום, ומאמין כי בנישואיה לו היא תשתחרר מאימי טירופו של נתן. במהלך הנסיעה דרומה, משלימה סופי את סיפור סבלותיה, בלילה בו שהוים

שניהם בבית-מלון בווינגטון, מממשים המספר וסופי את יצריהם המיניים. מתאר המספר: "לגבי, יותר משהיה כאן טקס קבלה, היה כאן לימוד שלם ומושלם, אם לא למעלה מזה. וסופי, מורתי האר"בת, לא פסקה מללחוש באוזני דברי עידוד. בבוקר, כאשר המספר מתעורר, הוא אינו מוצא את סופי, ומגלה כי היא החליטה לשוב אל נתן. בפתק הפי"רידה שלה היא כתבה לו, בין השאר, באנגלית רצופה שגיאות: "אני מוחרחה ללכת עכשף. סלח לי על האנגלית הרעה שלי. אני אוהבת את נתן, אבל אני שונעת את החיים ואת אלוהים. זין על אלוהים ועל מעשה ידיו. וגם על החיים. ואפילו על מה שנשאר מן האהבה..." הקוראים, שכתובה שואנית נוסח אל"ו ויזק, שמואל פיזאר ושאר מחברים בנוסח זה, המאסה עליהם את הקריאה שלהם על נושא השואה, ימצאו בבחירתה של סופי עוצמה ספרותית הסלת-תקדים. עוצמה העולה עשרת מונים על עוצמת תיאוריהם של ניצוליה-השואה, עוצמה בע"ל איכויות ספרותיות ורעיוניות, שיש בה כדי לעורר מחשבה עמוקה גם בלב הישראליים, אשר אוטמים עצמם, בעשור האחרון, למראה תהליך ההתבהמות המוסרית שעוברת החברה הישראלית. סטירון אל כתב ספר המהלל את המשבח את סבל היהודים בשואה. בחירתה של סופי הוא ספר המוקיע את תהליך התבהמותו של המין-האנושי, תהליך מחליא, אשר אין חברה עלי-אדמות שמחוסנת מפניו. בחר"רתה של סופי הוא המספרים המעולים ביותר שראוי-אר בעשור האחרון. כל שנתה הוא להביא את הפיסגה האחרונה שבו: "היא לא היה יום הדין — רק בוקר, בוקר צח ויפה". תרגומו של חיים איזק הנו מהמעולים להם זכתה הספרות העברית בשנים האחרונות.

מקור

טרמפ

נעמי פרנקל היא סופרת ותיקה, שי עשתה לה את עיקר פריסומה בספר כו"ש של על יהדות גרמניה וקליטתה בארץ, תחת הכותרת שאול ויונה. בשנים האחרונות, מנסה פרנקל לחבר טרילוגיה צברית, שעיקר עיסוקה הוא בדורות הלוחמים במלחמת-ששת-הימים ובמלחמות שאחריה (התשה ויום-הכיפורים). ראשון הספרים הוא דוד ורע, ובחודש האחרון ראה אור השני: צמח-בר.

צמח-בר הוא תערוכת של רומן-משר"תות מוילד-מנות ונסיון לשיכתוב סכיני של ההיסטוריה החדשה בארץ. תוך טפילות סיפורית הניזונה באופן מלא כותי מדם החללים. זהו נסיון לגולל, בי לשון סינטיטית מאוד ובחוסר כישרון ליצירת תלת-מימדיות ספרותית, את כאב ה"מוות והחיים בארץ הזאת. נעמי פרנקל מנסה לדחוס לתוך 371 עמודי סיפרה את כל שניתן לדחוס מתוך החוויה הישרא"לית — החל בכאב המלחמות, תבוסת הגלחמים, הריקנות שלאחר המלחמה, וכלה בביקורת מאוד פטריוטית, של הישר"דה, בשורות כמו: "התקפל גיבור מיל" חמות ישראל ועיב את הארץ..." מבלי שהמחברת תשכיל להביא בסיפרה את הרקע ואת המניעים לדפיתום, ואת כוז ההנהגה.

מחברת צמח-בר תופסת גם טרמפ קל על מילון הסלאנג של נתיבה בן-יהודה, מבלי לעבור את סף האמינות: "פעם היו היא וליאורה הירדנית-ניקיות הזרוקות של המושד החינוכי, מלכות ה"גינם הראשונות של הקיבוץ..." את ה"לשון החד-מימדית של הספר מרככת פרנקל ב"נוסח של סיפורי-אהבה, במתכונת הרומן הריאליסטי-סוציאליסטי-הקיבוצי של ראשית שנות החמישים (שמור, מגר, שחם וכו')". ההרכילות כבר דחקה את יובל לתוך חייה והכניסה אותו למי"תה, והכול מרחמים על יובל התם שי איבד את בתוליו אצל הרם..."

גם נסיון ההתמודדות של פרנקל עם הקונפליקט הישראלי-ערבי, הוא רדוד, חד"צדי, וחסר עומק ואמינות. הנפשות-הפרי

עלות בספר, שחלקן כבר פעלו בודדי ורע, אינן משכנעות בשורות כמו: "ניקי לא קיים הכטחתו ולא שמר על עצמו. לא לתזמורת צה"ל התגייס אלא לשיריון, על רמת-הגולו הסתער לא בכי"נורו אלא בטנק, כסורים ירה לא צרי"רות צלילים אל פגזים. פגז סורו מצא אותו וניקי נשרף בטנק..."

נעמי פרנקל, מציגה בצמח-בר מעין אוטופיה טובלת, ארץ בלתי-מוכרת, ארץ המתימרת להיות ישראל. אך ארצה של פרנקל היא ארץ חדיסטרית. לבנה, נקיה ובוהקת. אומנם, המחברת מתאימה עצי"מה לגורמות של ימינו ומכניסה לארץ-ישראל-היפה-המלאכותית שלה גם פרק מרוקאי, טעמו כטעם הנענע בתוך ספר הטשולנט.

מרכיב מעורר גיחוך בצמח-בר הוא הנסיון למסד מעין מכונית-זמן אירועית, נוסח ארצות-הברית של דום-פאסום, או הדרכים לחרות של ז'אן פול סאר"טר, בנוסח של: "בממשלת-הליברל-הלא-מו פינתה מקומה בשילטון והתפטר. הנשיא נאצר הלך לעולם שכולו אמת והנשיא הדגול הוציא גם הוא נשמתו בטהרה. מתו מנהיגים, ויותר מהם מתו חיילים..."

צמח-בר רצוף בשורות קניקיות, בנוסח:

סופרת פרנקל
טעם הנענע בתוך ספר הטשולנט

"אין בעולם דבר מרגש יותר מכתפיו של יובל..." ניסוח, המצביע על המגמה הזולגנית של כתיבתה, מגמה שנועדה לרכוש את קהל הקוראים בפרוטות. רדידות עקשנית עוברת כמעט בכל דפי צמח-בר. בניסוחים כמו: "מוישה, כו"ש נים את ירושלים. אומנם יש עוד גוויים עוינים ומלחמות ומשברים תם מריבות בין היהודים, אבל כל אלה לא יעצרו עוד את גאולה. מוישה, אומנם המשיח עוד לא בא, אבל אנחנו כבר בתוך חב"ל לי הגאולה..." דומה, כי בשורתו זו של צמח-בר, כמו יצא מפיו של ראש-הממ"שלה במהלך מערכת-הביכורות. כמה חבל לראות כיצד שולחת רדידות הפוליטיקה הישראלית את היצירה-רעל שלה לגוף הספר רות הישראלית.

פנים חדשות

עילאבי, עילאבי...

מספר אריק שפירא, מלחין ישראלי צעיר, שאינו זוכה לתמיכתה של המו"עצה לתרבות ולאמנות: "הגשתי בקשה לתמיכה. פעם בשבוע אני מקבל טלפון מאחת אורה יבניאלי. היא רוצה שאניש פירוט תקציבי (מה זה בכלל?), אחר-כך היא שואלת מה פירוט, שונות/ יוסי מר" חיים לימד אותי לכתוב תקציב ויעץ לי לדחוף סעיף כזה, ופעם שלישיית היא שואלת אותי, מדוע לא הגיע פירוט וכו' וכו'..."

שפירא חיבר לכבוד ערב עכשיו, שי נערך לפני קרוב לשנה, יצירה בשם עילאבי עילאבי (שהיא ביצוע מוסיקאלי

בערבית לשחקי שחקי... — שירו של שאול טשרניחובסקי). התור שלי נקבע ל-2 בלילה. ב-1.45 ניגשתי לאחד הנדלונץ (מנחה הערב) ושאלתי אותו עוד כמה משוררים, זמרים, פרופסורים ומחילים צריכים להופיע ער תור. כאשר ענה, 20, הלכתי הביתה. היצירה הקטנה הזאת תוכננה להיות מפר פוליטי ותו לא..." אלא שנפתלות דרכי השמעת היצירה, והיצירה עילאבי, עילאבי... זכתה להישמע בקונצרט של קבוצת מלחינים צעירים בר תיאטרון הסדרגות. מבקר-המוסיקה המער"לה חנן רון, כתב עליה בדבר את הדברים הבאים: "היצירה הטובה ביותר בערב הזה, ואולי גולת-הכותרת שלו, הי"תה יצירה קטנה, עילאבי, עילאבי מאת אריק שפירא. זה היה קטע שהושגר בפי זמרה, על רקע נגינת כינור שהוקלטה מראש. השם, עילאבי, עילאבי איננו אלא התרגום לערבית של שחקי, שחקי מאת מוסיקאליסט. קטע זה עורר התרגשות רבה, בשל הכוח העצום של היצירה ובשל האיכות האמנותית של השימוש במרכיבים המוסיקאליים. בפעם הראשונה אפשר לומר על יצירה מוסיקאלית שלנו שהיא רל"וונטית, בלי מרכבות, יצירה שיש עמיה נקיטת עמדה, מעורבות אמיתית של מל"חין החי בחברה מסוימת. כאקלים הצמי חוני של מלחינים ישראלים קלריקאי ליום, המנותקים מהנוף האנושי ומהריבוד החברתי-תרבותי שבתוכו הם חיים, היה ביצירתו של שפירא משכירוח מרענן..."

בעולם המוסיקאלי של ישראל, העמוס ביצירות של מלחינים ישראלים קלרי-קאליים, המנותקים מהנוף האנושי ומהרי"ביר החברתי-תרבותי..." נוסח בנציון אורגד, נועם שרף ואחרים. לא ברור מיהי נציגת המועצה לתרבות ולאמנות, אורה יבניאלי, המחפשת אחר פירוט תקציבי. המיליונים שמועצה זו זורה לרוח, מיליונים המסבדים יוצרים תלושים ומשר ללי-כישרון, מהווים אנדרטה לחוסר הטעם בקיומה של מועצה זו. ברור לחלוטין, שדברי ביקורתו הרלוונטית של חנן רון לא יגיעו לעולם לאוזנו של מנכ"ל המועצה לתרבות, אבנר שליו, המגזיל את כספיה לשוא.

אריק שפירא, ומלחינים צעירים אחרים, יצליחו בסופו של דבר להביא למור סיקה הישראלית את הכבוד הראוי לה, גם בלא כל סובסידיה ממשלתית.

שורשים

דור אבוד

אריה ליפשיץ, מאחרוני סופרי העלייה-השלישית, פורסם באחרונה ספר ובו ניתוח של יצירות ושרטוט דיוקנאות בספרות העלייה-השלישית. תחת הכותרת הוויית של תקופה. בספר זה מתייחס ליפשיץ ליצירות של אורי צבי גרינד"ברג, יצחק למדן, אביגדור המאירי, ריי, יהודה קרני, לוי בן-אמית, יהודה יערי, יצחק שנהר, נתן ביסטריצקי, יוסף אריבא, ישראל זרחי, יהושע בריינסקי, דוד מדיק ועוד רבים אחרים. מסופרי תקופה זו, בוחן סיפורו של אריה ליפשיץ לגרות את דמיונו של המעיין בו לחטט באותם גנוים ספרותיים, שהניחו את התשתית לספרות הישראלית העשווית. המתעלמת מהם. אלא שמרבית הספרות בהם עוסק ליפשיץ אינם בנייה-השגה, והם בבחינת לא היו ולא נכתבו.

לא ברור כלל, מדוע הגופים המופקדים על התרבות בישראל, ובעיקר המועצה לתרבות ולאמנות, בראשות יורשה של לאה פורת המנוחה, אבנר שליו, משי"קיעים מיליוני שקלים בפרוייקטים חסרי כל קשר לתרבות אמת. אם עשירית מתקציבם היה מושקע בהתקנת סידרת ספרו"נים עממית, שהיתה מחויבה לחיים ולאור דור-אבוד זה של הספרות הישראלית, הי"תה התרבות הישראלית יוצאת נישכרת. עמים החסרים יכולת לשמור על מורשתם הספרותית פשוט נעלמים מן ה"עולם.

אריה ליפשיץ — הוויית של תקר"פה, יצירות ודיוקנאות בספרות העלייה השלישית; הוצאת יחידו; 200 עמודים (כריכה רכה).